

Umiejętność tworzenia tekstów obcojęzycznych z wykorzystaniem źródeł cytowania

Małgorzata Marzec-Stawiarska

Artykuł ma na celu przedstawienie sprawności, jakie składają się na poprawne pisanie z wykorzystaniem źródeł cytowania. Przedstawiono tu także przykłady ćwiczeń, które można wykorzystać na lekcjach języka obcego, aby pomóc uczniom zrozumieć, czym jest plagiat, i rozwijać ich umiejętność pisania.

Dyskusja na temat plagiatu nie jest łatwa. Po pierwsze, trudno precyzyjnie określić, czym jest plagiat, po drugie – trudno go wykryć, a po trzecie – bardzo trudno nauczyć uczniów i studentów, jak go unikać. Czy zatem rozmawiać z uczniami o czymś, co nie zostało precyzyjnie zdefiniowane? Dyskusja na ten temat jest konieczna, ponieważ plagiat staje się zjawiskiem coraz powszechniejszym w gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych oraz na uczelniach.

Aby uniknąć plagiatu, piszący musi nauczyć się pisania ze źródeł, czyli wielu dość skomplikowanych umiejętności (ang. *rewriting skills*). Są to sprawności typowo akademickie i dlatego nie podejmuje się raczej dyskusji na ich temat w kontekście edukacji szkolnej. Rodzi to jednak dość poważny problem, gdyż na uniwersytecie oczekuje się od studentów, że będą mieli świadomość istoty plagiatu i będą potrafili pisać ze źródeł. Często studenci już na pierwszym roku tworzą prace pisemne, wykorzystując teksty źródłowe (nie tylko na kierunkach neofilologicznych). Poza tym, w szkole na lekcjach języka obcego uczniowie także otrzymują zadania oparte na korzystaniu z tekstów źródłowych – referaty,

prezentacje i projekty. Warto zatem, chociaż w podstawowym zakresie, zapoznać uczniów z zasadami korzystania z własności intelektualnej innych autorów. Warto podjąć ten trud, gdyż można w ten sposób urozmaić naukę języka obcego, a przede wszystkim zwiększyć jej efektywność. Jest także prawdopodobne, że w ten sposób przyczynimy się do zmniejszenia liczby plagiatowanych prac, i to nie tylko w języku obcym.

Czym jest plagiat?

Plagiat oznacza przywłaszczenie autorstwa cudzego utworu lub jego części. Może przybierać różne formy, m.in. naruszenia treści lub formy utworu, pomijania nazwiska autora lub przypisywania sobie autorstwa cudzego utworu albo jego fragmentu. Chociaż plagiat nie jest pojęciem prawnym, wiąże się bezpośrednio z naruszeniem osobistych lub majątkowych praw autorskich twórcy utworu i według prawa polskiego jest przestępstwem. Termin ten pojawia się wprost w art. 217 ust. 5 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (*Nie stosuje się przedawnienia w odniesieniu do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec studenta, któremu zarzuca*

się popełnienie plagiatu), jednakże ustawa ta nie wprowadziła definicji tego pojęcia.

W ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, problemem plagiatu zajmuje się m.in. art. 34, który stanowi, że: *Można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości (...)*. Nie można zatem korzystać z cudzych utworów w zakresie dozwolonego użytku, jeżeli nie zostanie wskazany twórca oraz źródło wykorzystywanego utworu lub jego fragmentu, ponieważ będzie to stanowiło przywłaszczenie cudzego utworu, czyli plagiat. Należy także dodać, że za naruszenie cudzego prawa autorskiego, art. 115 ust. 1 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* przewiduje karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3: *Kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.*

Warto jednak zwrócić uwagę, że wyżej wskazane prawo autorskie przewiduje także swoistą licencję, jaką jest *prawo cytatu* zawarte w art. 29: *Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie, lub prawami gatunku twórczości.* Przepis ten umożliwia cytowanie innych utworów, pod warunkiem, że będzie to uzasadnione celem określonym w ustawie, a sam cytat będzie rozpoznawalny, tj. oznaczony zostanie twórcą oraz źródłem cytowanego utworu.

W kontekście szkolnym plagiat może oznaczać oddanie nauczycielowi wypracowania pisanego przez innego ucznia lub rodzica, kupno wypracowania, kopiowanie tekstu, np. z Internetu, i podanie się za jego autora, napisanie jednego wypracowania przez dwie osoby i oddanie do sprawdzenia dwóm różnym nauczycielom. Plagiat to także kopiowanie fragmentu lub fragmentów tekstu i włączenie ich do tekstu pisanego przez ucznia bez podania ich pochodzenia (tzw. plagiat inkorporacyjny – Michalski 1988), tworzenie swego rodzaju kolażu z fragmentów innych dzieł (Skrzypczak 2014:220 za: Sobczak 2000) bez zamieszczenia odpowiednich przypisów, nawet jeżeli tekst zostanie poddany modyfikacjom przez

ucznia, przez co będzie sprawiał wrażenie, że został napisany przez niego. Innymi słowy, plagiat to korzystanie z tekstów innych autorów bez podania ich pochodzenia, niezależnie, czy to będzie bezpośrednie przytoczenie słów autora, czy ich parafraza.

Problemy ze sprecyzowaniem, czym jest plagiat, rodzą pewne konsekwencje. W środowisku akademickim brak wciąż konkretnych wytycznych, które pomogłyby wykładowcom i komisjom dyscyplinarnym zakwalifikować tekst jako plagiat (Pecorari 2003). Ponadto, wykładowcy i studenci często bardzo odmiennie rozumieją pojęcie plagiatu (Bloch 2012; Pecorari 2008; Shi 2012). Istnieje także dużo rozbieżności wśród samych wykładowców na ten temat. W badaniu Roiga (2001) niektórzy wykładowcy kwalifikowali jako plagiat teksty, które przez innych wykładowców zostały uznane za poprawne pod względem użycia źródeł.

Omawiając problem definicji plagiatu, warto przywołać jego dwa typy (Pecorari 2003): plagiat zamierzony (ang. *prototypical plagiarism*) i niezamierzony (ang. *non-prototypical plagiarism*). W pierwszym przypadku autor tekstu świadomie oszukuje odbiorców, sprawiając wrażenie, że jest autorem tekstu, w drugim przypadku autor czyni to nieświadomie, a błędne użycie źródeł wynika najczęściej z jego niewiedzy i braku umiejętności (Li i Casanave 2012). Wydaje się, że w kontekście edukacyjnym podział ten jest znaczący, gdyż powinien determinować konsekwencje oddania przez ucznia lub studenta pracy uznanej za plagiat.

Przywołując problemy związane z definicją plagiatu, chciałabym podkreślić, jak ważną rolę spełnia w tym kontekście nauczyciel. To on powinien wytłumaczyć uczniom, czym jest plagiat, a dokładniej (ze względu na szczególnie subiektywne rozumienie tego terminu) – jasno przedstawić, co on, jako nauczyciel języka obcego, będzie uznawał za plagiat, i jakie będą konsekwencje oddania splagiatowanej pracy.

Wykrywalność plagiatu

Plagiat bardzo często jest niemożliwy do wykrycia (Atkins i Nelson 2001; Pecorari i Shaw 2012), a systemy antyplagiatowe można łatwo „oszukać” (Pecorari 2013). Głównym narzędziem pomocnym w ustaleniu autora pracy wciąż jest intuicja nauczyciela. Nagła zmiana stylu tekstu, wyższy niż zazwyczaj poziom językowy pracy oddanej przez ucznia, np. bardziej rozbudowane słownictwo, bardziej złożone struktury składniowe, mogą być przesłanką, że tekst nie został

napisany samodzielnie (Pecorari i Shaw 2012). Kluczową cechą zamierzonego plagiatu jest intencja zatajenia źródła pochodzenia tekstu, a jeżeli plagiator się o to postara, odkrycie oszustwa będzie niemożliwe. Dlatego tak ważne wydaje się zapobieganie plagiowaniu, np. poprzez odpowiednią edukację, a nie „prowadzenie śledztwa” w sprawie plagiatu.

Sprawności pisania ze źródeł

Jak już powiedziano, umiejętności potrzebne do pisania ze źródeł (ang. *writing from sources*) są kluczowe, aby nie popełniać plagiatu. Obejmują one m.in. streszczanie, parafrazowanie, cytowanie oraz wkomponowywanie tekstu źródłowego do własnego tekstu (ang. *incorporating sources*). Poniżej krótko omówię każdą z nich.

Streszczanie

Streszczenie to przedstawienie w skondensowanej formie tekstu źródłowego lub jego fragmentu własnymi słowami. Streszczenie zawiera najważniejsze informacje z tekstu oraz wspierające je szczegóły (np. Johns i Mayes 1990). Podstawowe strategie streszczania obejmują eliminację z tekstu źródłowego informacji uznanych za mało ważne, uogólnienie treści (Kintsch i van Dijk 1978) oraz identyfikację i/lub tworzenie myśli przewodniej akapitu, grupy akapitów i/lub całego tekstu (Brown i Day 1983). Streszczanie jest zadaniem dość skomplikowanym (np. Baba 2009; Brown i Day 1983), a kluczowe dla niego strategie: identyfikacja i tworzenie myśli przewodniej jednego lub kilku akapitów, sprawiają trudność zarówno uczniom, jak i studentom (Brown and Day 1983). Należy jednak podkreślić, że procesy zachodzące podczas streszczania to także procesy typowe dla czytania ze zrozumieniem (Kintsch i van Dijk 1978, Grabe 2009), a więc można założyć, że pisząc streszczenia, uczniowie w efektywny sposób rozwijają sprawność czytania w języku obcym.

Parafraza

Definicja *parafrazy* w *Słowniku języka polskiego PWN* jest następująca: swobodna przeróbka utworu literackiego lub czyjejs wypowiedzi rozwijająca i modyfikująca treść pierwowzoru. W opracowaniach anglojęzycznych dotyczących pisania i plagiatu najczęściej spotykanym elementem w definicjach parafrazowania jest *wyrażenie własnymi słowami treści tekstu źródłowego* (Price 2002). Często też w definicjach pojawia się

słowo „odtworzenie” (ang. *restatement, rewording*). Yamada (2003) i Shi (2012) wskazują jednak, że dobre parafrazy często wykraczają poza odtworzenie tekstu źródłowego, ponieważ piszący uzupełnia, a nawet rozszerza informacje z tekstu oryginalnego swoją wiedzą na dany temat.

Parafrazy można podzielić na dwa rodzaje (Shi 2012). Pierwszy to parafraza „powierzchnowa”, z niewielkimi zmianami w tekście (ang. *superficial paraphrasing*) polegającymi m.in. na zamianie pojedynczych wyrazów na synonimy, skracaniu zdań poprzez wycięcie ich fragmentów (Roig 1999), dodaniu elementów do zdań oryginalnych (Keck 2010). Parafrazy te zawierają pięciowyrazowe lub dłuższe sekwencje z tekstu źródłowego (Keck 2006). Drugi typ parafraz to teksty z większymi zmianami o charakterze leksykalnym i składniowym (ang. *substantial paraphrasing*) wymagającymi znajomości odpowiednich synonimów oraz konstrukcji zdaniowych (Keck 2006). Ten typ parafraz zawiera jedynie kluczowe słowa z oryginału. Ponieważ „powierzchnowe” parafrazy modyfikują tekst źródłowy w nieznacznym stopniu, mogą zostać uznane za plagiat.

Cytowanie

Cytowanie to dosłowne przytoczenie fragmentu tekstu źródłowego i wydzielenie go za pomocą cudzysłowu. Może się wydawać, że operacja *kopiuj-wklej* nie sprawi nikomu trudności, jednakże badania (Borg 2000; Petric 2012) pokazują, że poprawne cytowanie przysparza studentom wielu problemów. Cytaty często są nadużywane oraz nieprawidłowo połączone z tekstem docelowym (Borg 2000), a brak wskazania, jaki jest związek między cytatem a tworzonym tekstem, skutkuje tym, że czytelnik nie jest w stanie rozpoznać, czemu cytat miał służyć.

Łączenie tekstu źródłowego z tekstem docelowym (Jakobs 2003) to kolejna umiejętność związana z pisaniem ze źródeł, dotyczy ona zarówno cytatów, jak i parafraz. Jak zasygnalizowano już w poprzednim akapicie, konieczne jest umiejscowienie cytatu i parafrazy w swoistej ramie (Petric 2012), która będzie stanowić kontekst dla interpretacji przywoływanego tekstu i pokaże, w jakim celu odwołujemy się do innych autorów. W praktyce oznacza to odpowiednie wkomponowanie tekstu źródłowego w tekst docelowy (Jakobs 2003), aby polemizować z autorem lub wesprzeć własne argumenty.

Poprawne stosowanie parafrazowania lub cytatów wymaga odpowiedniego użycia czasowników typowych

dla mowy zależnej. Są to, przykładowo: *X twierdzi, pisze, sugeruje, zaprzecza, definiuje* itp. Czasowniki te nie tylko wprowadzają cytat lub parafrazę, ale pokazują stosunek autora tekstu źródłowego do przedstawianych przez niego treści oraz informują, czy dana informacja to np. fakt, czy hipoteza (Bloch 2010).

Które z opisanych sprawności składających się na umiejętność pisania ze źródeł można rozwijać na lekcjach obcego na poziomie gimnazjalnym lub w szkole średniej? To indywidualna decyzja nauczyciela, która zależeć będzie od wielu czynników. Ważne jednak, aby wykształcić w uczniach nawyk odwoływania się do źródeł, jeżeli zostały one wykorzystane w ich pracy. Ważne też, aby uczniowie potrafili zasygnalizować, kto jest autorem tekstu (uczeń czy autor tekstu źródłowego), czyli aby odróżniali tekst streszczony lub sparafrazowany od tekstu cytowanego. Korzystanie ze źródeł trzeba ocenić negatywnie dopiero wtedy, gdy nie podajemy autora oraz pochodzenia materiału, z którego korzystamy.

Ćwiczenia pomagające zrozumieć, czym jest plagiat

Problematykę definicji plagiatu można poruszyć podczas ćwiczeń rozwijających mówienie w języku obcym. Rozmowę można rozpocząć od następujących pytań: *Czym jest dla uczniów plagiat? Jakie mają z nim skojarzenia? Czy ostatnio słyszeli lub czytali o przypadkach plagiatu?* Zakres dyskusji może obejmować także utwory muzyczne, filmy i inne przykłady własności intelektualnej.

Poniżej przedstawiam kilka propozycji tematów do dyskusji dotyczących różnych aspektów plagiatu w kontekście szkolnym. Mogą zostać one dowolnie zmodyfikowane przez nauczycieli.

- Co uczniowie sądzą o uczniach, którzy kupują wypracowania w Internecie i oddają je nauczycielom jako własne?
- Jakie działania mogą podjąć nauczyciele w klasie, aby zmniejszyć liczbę plagiowanych wypracowań?
- Jak zniechęcić uczniów do bezpośredniego kopiowania z Internetu?
- Czy korzystanie z wypracowań udostępnionych dobrowolnie przez innych uczniów w Internecie to plagiat?
- Czy plagiat to nieszkodliwe lenistwo, oszustwo, czy może raczej przestępstwo?
- Jak powinien zareagować nauczyciel, kiedy odkryje, że uczeń skopiował całe wypracowanie z Internetu, i taki incydent ma miejsce po raz pierwszy w klasie?

- Czy nauczyciel, który odkrył, że uczeń oddał do oceny pracę napisaną nie przez siebie, powinien zgłosić ten problem rodzicom i dyrekcji szkoły?
- Czy plagiat można usprawiedliwić?

Kolejnym ćwiczeniem rozwijającym mówienie i poruszającym problem plagiatu może być odgrywanie ról w języku obcym. Uczniowie mogą zostać poproszeni o odegranie sceny, w której nauczyciel odkrył, że uczeń po raz drugi oddał wypracowanie pobrane z Internetu. Nauczyciel powinien przygotować karty ułatwiające prowadzenie takiej rozmowy. W karcie dla nauczyciela powinno znaleźć się pytanie: *Jak mogę Ci pomóc?* oraz zagadnienie dotyczące problemu kary; w karcie dla ucznia można zasugerować powody skopiowania; wypracowania, np. brak czasu, nie podobał mi się temat, nie wiedziałem, co napisać, chciałem poprawić sobie średnią. Rozmowa może rozpocząć się w następujący sposób: *To już drugi raz, kiedy oddajesz mi pracę napisaną przez kogoś innego. Co się dzieje?*

Oprócz odgrywania ról dobrym pomysłem wydaje się w tym kontekście symulacja. Można zaproponować uczniom ćwiczenie, w którym mają wyobrazić sobie, że zajęli drugie miejsce w konkursie szkolnym na najlepsze wypracowanie w języku angielskim i nie otrzymali nagrody, na której im bardzo zależało. Przypadkiem jednak słyszą w szatni rozmowę telefoniczną ucznia, który zajął pierwsze miejsce, i jednoznacznie z niej wynika, że kupił to wypracowanie w Internecie. Co by zrobili w takiej sytuacji?

Ćwiczenia rozwijające sprawności odwoływania się do źródeł

Naukę poprawnego korzystania ze źródeł warto wzbogacić o ćwiczenia pozwalające uczniom na naukę streszczania i parafrazowania. Jest to o tyle istotne, że właśnie podczas streszczania i parafrazowania uczniowie mogą rozwijać sprawności czytania i pisania w języku obcym. Ponadto, sprawności te są niezbędne podczas nauki na uczelniach wyższych, więc z pewnością poświęcenie im czasu na lekcjach języka obcego będzie procentować. Poniżej przedstawiam dwie grupy ćwiczeń, które w ciekawy sposób aktywizują uczniów do odtworzenia treści tekstu własnymi słowami (Marzec-Stawiarska 2011:31-32):

- Uczniowie otrzymują teksty akapitów oraz pomieszone ich tytuły i dopasowują je do siebie. Aby ćwiczenie stanowiło większe wyzwanie, można przygotować jeden lub dwa dodatkowe, niepasujące tytuły.

- Uczniowie otrzymują tytuły akapitów, niektóre z nich zawierają błędy odnośnie do treści. Uczniowie poprawiają błędne tytuły.
- Uczniowie otrzymują plan tekstu w punktach. Kolejność punktów jest nieprawidłowa. Uczniowie porządkują punkty.
- Uczniowie otrzymują samoprzylepne karteczki z kluczowymi frazami z tekstu. Następnie, zaglądając do tekstu, na ławce nalepiają karteczki w taki sposób, aby móc później opowiedzieć, o czym jest tekst.
- Uczniowie otrzymują dwa streszczenia czytanego tekstu i mają wskazać, które jest poprawne.

Opisane ćwiczenia są stosunkowo łatwe, ponieważ opierają się głównie na rozpoznaniu informacji, które zostały przetworzone dla nich przez nauczyciela. Poniżej przedstawiam ćwiczenia, w których uczniowie samodzielnie odkrywają tematykę tekstu, kondensują jego treść oraz wyrażają ją własnymi słowami.

- Uczniowie samodzielnie tworzą tytuły do akapitów w tekście.
- Uczniowie pracują w grupach. Tworzą tytuły akapitów i zapisują je na paskach papieru. Mogą utworzyć dodatkowo jeden lub dwa błędne tytuły. Tytuły zostają wymieszane, po czym grupy wymieniają się zestawami pasków i dopasowują tytuły do akapitów. Można także poprosić uczniów, aby przywrócili kolejność tytułów, nie patrząc na tekst.
- Zabawa w głuchy telefon. Uczniowie pracują w czteroosobowych grupach. Tylko pierwsza osoba czyta tekst i opowiada go „na ucho” drugiej osobie, ma na to 3 minuty. Druga osoba opowiada, co usłyszała, trzeciej osobie, ma na to 2 minuty. Trzecia osoba opowiada, co usłyszała, czwartej osobie, i ma na to minutę. Następnie ostatnia osoba opowiada, co usłyszała, na forum grupy (Marzec-Stawiarska 2011:32).
- Nauczyciel przygotowuje dla uczniów mapę tekstu i uczniowie uzupełniają ją najważniejszymi informacjami z tego tekstu. Następnie na jej podstawie opowiadają przeczytany tekst. Dobrym pomysłem będzie skorzystanie z takiej mapy na kolejnych lekcjach.
- Uczniowie w parach parafrazują ustnie kolejne akapity tekstu. Na przemian opowiadają treść akapitu, zaczynając od frazy *Ten akapit jest o...*
- Uczniowie piszą streszczenie tekstu.

Podstawowe zasady odwoływania się do źródeł, na przykład odróżnienie dosłownego kopiowania od parafrazy,

można zaprezentować na modelu. Nauczyciel przygotowuje krótkie recenzje trzech filmów (mogą być autentyczne lub wymyślone). Każda recenzja ma podanego autora oraz źródło, z którego pochodzi (nazwę czasopisma, numer wydania, datę publikacji oraz numer strony, na której ukazała się recenzja; mogą być fikcyjne). Wykorzystując recenzje, nauczyciel pisze krótki tekst na temat: *Który film obejrzał(a)byś najchętniej, gdybyś miał(a) wolny wieczór?* Ważne, aby tekst odwoływał się do źródła poprzez jedną lub dwie parafrazy oraz zawierał choć jeden cytat z tekstu źródłowego. Uczniowie czytają recenzje oraz naszą wypowiedź. Prosimy ich, aby w tekście źródłowym odnaleźli zacytowany fragment oraz podkreślili sparafrazowane fragmenty. Zwracamy także uwagę uczniów na zapis cytacji. Jest wiele modeli cytacji (w języku angielskim to np. *APA* lub *MLA*), ważne, aby być konsekwentnym i trzymać się jednego modelu. Po analizie naszej wypowiedzi możemy przejść do sprawności produktywnych i poprosić uczniów o napisanie podobnego tekstu na ten sam temat oraz o odpowiednie zapisanie w nim cytacji. Zadaniem uczniów jest także podkreślenie w tekście źródłowym tego fragmentu, który sparafrazowali, i tego, który zacytowali.

Podobne ćwiczenie można przeprowadzić także z wykorzystaniem recenzji pochodzących z Internetu, aby pokazać uczniom, jak cytujemy zasoby internetowe. Wtedy podajemy adres strony www, nazwę portalu internetowego (jeżeli takowy istnieje), autora (jeżeli jest podany) oraz datę dostępu do strony. Dostępne są już także strony internetowe, które automatycznie tworzą zapisy bibliograficzne źródeł internetowych, np.: <http://www.easybib.com/> lub <http://www.citationmachine.net/>.

Nauczyciele często proszą uczniów o przygotowanie krótkich prezentacji lub referatów na określony temat. Uczniowie najczęściej wygłaszają je na forum klasy. Do przygotowania tych wystąpień uczniowie korzystają z materiałów źródłowych i ważne jest, aby nauczyciel wymagał przedstawienia przez uczniów źródeł, z których korzystali (najczęściej są to linki do stron internetowych, nazwa portalu oraz, jeżeli to podano, autor materiału zamieszczonego na stronie www). Jest to o tyle ważne, że wykształca u uczniów nawyk podawania źródeł, z których korzystali, i wyeliminuje wrażenie, że treść prezentacji pochodzi „znikąd”. Można także wymagać od uczniów, aby zaznaczyli podczas prezentacji ustnej lub wygłaszania referatu, kiedy kogoś cytują, np.: *teraz zacytuję Piotra X. z Gazety Porannej, jak napisano w Wikipedii, na stronach British Council można znaleźć następującą informację, cytuję...*

Podsumowanie

Kształcenie umiejętności pisania ze źródeł nie jest kluczowym celem edukacji językowej w szkołach gimnazjalnych i średnich. Jednak liczba plagiatowanych prac z roku na rok rośnie i jest dość prawdopodobne, że plagiat stanie się (o ile już nie jest) niezwykle ważnym problemem we wszystkich typach szkół. Dlatego warto pomyśleć o środkach, które mogą pomóc uczniom uczciwie i poprawnie korzystać z własności intelektualnej innych autorów. Elementy edukacji dotyczącej plagiatu można wprowadzić także do lekcji języka obcego. Mam nadzieję, że propozycje ćwiczeń przedstawione w tym artykule zainspirują nauczycieli języków obcych do poszerzenia tematyki swoich lekcji o problem plagiatu oraz do kształcenia umiejętności, które są potrzebne do pisania ze źródeł.

Bibliografia

- Atkins, T., Nelson, G. (2001) Plagiarism and the Internet: Turning the Tables. W: *English Journal*, nr 90(4), 101-104.
- Baba, K. (2009) Aspects of Lexical Proficiency in Writing Summaries in a Foreign Language. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 18, 191-208.
- Bloch, J. (2010) A concordance Based Study of the Use of Reporting Verbs as Rhetorical Devices in Academic Papers. W: *Journal of Writing Research*, nr 2, 219-244.
- Borg, E. (2000) Citation Practices in Academic Writing. W: P. Thompson (red.) *Patterns and Perspectives. Insights into EAP Writing Practice*. Reading: The University of Reading.
- Brown, A. L., Day, J. D. (1983) Macrorules for Summarizing Texts: The Development of Expertise. W: *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, nr 22, 1-14.
- Grabe, W. (2009) *Reading in a Second Language. Moving from Theory to Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jakobs, E.-M. (2003) Reproductive Writing – Writing from Sources. W: *Journal of Pragmatics*, nr 35, 893-906.
- Johns, A. M., Mayes, P. (1990) An Analysis of Summary Protocols of University Students. W: *Applied Linguistics*, nr 11(3), 254-271.
- Keck, C. (2006) The Use of Paraphrase in Summary Writing: A Comparison of L1 and L2 Writers. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 15, 261-278.
- Keck, C. (2010) How Do University Students Attempt to Avoid Plagiarism? A Grammatical Analysis of Undergraduate Paraphrasing Strategies. W: *Writing & Pedagogy*, nr 2, 193-222.
- Kintsch, W., van Dijk, T. A. (1978) Toward a Model of Text Comprehension and Production. W: *Psychological Review*, nr 85(5), 363-394.
- Li, Y., Casanave, C. P. (2012) Two First-year Students' Strategies for Writing from Sources: Patchwriting or Plagiarism? W: *Journal of Second Language Writing*, nr 21, 165-180.
- Marzec-Stawiarska, M. (2011) Techniki rozwijające wyższe poziomy przetwarzania tekstu w kształceniu sprawności czytania wśród dorosłych. W: *Neofilolog*, nr 37, 27-38.
- Michalski, B. (1998) *Podstawowe problemy prawa prasowego*. Warszawa: Elipsa.
- Pecorari, D., Shaw, P. (2012) Types of Student Intertextuality and Faculty Attitudes. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 21, 149-164.
- Pecorari, D. (2003) Good and Original: Plagiarism and Patchwriting in Academic Second-language Writing. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 12, 317-345.
- Pecorari, D. (2008) *Academic Writing and Plagiarism: a Linguistic Analysis*. London: Continuum.
- Pecorari, D. (2013) *Teaching to Avoid Plagiarism: How to Promote Good Source Use*. Open University Press.
- Petric, B. (2012) Legitimate Textual Borrowing: Direct Quotation in L2 Students Writing. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 21, 102-117.
- Price, M. (2002) Beyond *Gotcha!*: Situating Plagiarism in Policy and Pedagogy. W: *College Composition and Communication*, nr 54, 88-115.
- Roig, M. (1999) When College Students' Attempts at Paraphrasing Become Instances of Potential Plagiarism. W: *Psychological Reports*, nr 84, 973-982.
- Roig, M. (2001) Plagiarism and Paraphrasing Criteria of College and University Professors. W: *Ethics and Behavior*, nr 11, 307-323.
- Shi, L. (2012) Rewriting and Paraphrasing Source Texts in Second Language Writing. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 21, 134-148.
- Shi, L. (2012) Rewriting and Paraphrasing Source Texts in Second Language Writing. W: *Journal of Second Language Writing*, nr 21, 134-148.
- Słownik języka polskiego PWN*. [online] [dostęp 9.03.2016] <<http://sjp.pwn.pl/slowniki/Parafraza.html>>.
- Skrzypczak, J. (2014) Plagiat dzieł naukowych. W: *Środkowoeuropejskie studia polityczne*, nr 4, 213-229.
- Sobczak, J. (2000) Prawo autorskie i prawa pokrewne. Warszawa-Poznań.
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. DzU 1994 nr 24 poz. 83 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*. DzU 2005 nr 164 poz. 1365 z późn. zm.
- Yamada, K. (2003) What Prevents ESL/EFL Writers from Avoiding Plagiarism? Analyses of 10 North-American College Websites. W: *System*, nr 31, 247-258.

dr Małgorzata Marzec-Stawiarska

Adiunkt w Katedrze Dydaktyki Języka Angielskiego na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. Obecnie zajmuje się badaniami związanymi z pisaniem ze źródeł w języku obcym oraz plagiatem. Jej prace badawcze dotyczą rozwijania sprawności czytania i pisania w języku obcym, a także lęku językowego. Prowadzi zajęcia z dydaktyki nauczania języka angielskiego.